

SOKFÉLE.

IX szám

Béts. Május 29-dik napján.

1832

Hazai hasznosintézetek.

Kanisán Május 17-én Zala Megye néhány ditsőfainak azon szent tzél tűne nagyra termett lelkek eleibe; hogy ők is több Megyék példájára kebeleekben a' szép tudományok Isten aszszonyának oltárt emeljenek, 's ez által az emberiségnek a' legszebb erényre ú. m. a' mivelődésre utat nyissanak. Alig hogy a' szándék kijelentődött, máris igen igen számos áldozók találkoztak, kik a' ditső vágyat hatásokhoz képest ápolni készek voltak, jeles ajánlások történtek készpénzben, de sokkal jelesbb, 's örök emlékezetre méltóbb adakozások tétettek könyvekben, sok nevezetes Férjfiak a' tzél alapítására egész könyvtáraikat ide ajándékozák; mellyeket minden Megyebéli Nemeseknek, 's egyébb pallérozódni vágyó lakosoknak az eddigi feltételek szerént tszpa vizsáló Levél (reversalis) mellett fizetés nélkül olvasni lehet. Az eddig bé jött pénzek a' szükséghezképest alkalmas helynek Zala Egerszeghen leendő építésére fognak fordittatni; jövendőre pedig reménylhető, hogy e' szent tzél gyámolítására egy nevezetes Társaság szerveződik, melly a' folyó írásoknak, 's jelesbb munkáknak megszerzésére tzélirányos intézeteket fog alapítani. A' ditső tett fáradhatatlan eszközlői T. Koppány Ferentz Tábla Bíró 's Fő Adó Szedő, Tubolyszeghi Tuboly Mihály Tábla Bíró 's Első Al - Jegyző Urak, és többen. — Melly holdog leszel szeretett Honn néhány évek alatt midőn napról napra a' mivelődés, nyelv tsinosodás, nemzeti ditsvágý 's minden erköltsiségre vezető utak új meg új

Toldalék a' M. Kurírhoz.

Kiapadhatatlan források által gyámolítva kedvelt lakóidra áradva, eredni szemléltetnek!!!

K. F.

Loudon 's Gellert.

A' hét esztendő's háború elmúltával Loudon Carlsbadba ment, hogy a' sok véres hartz viszontagságai után kinyugodja magát. Itt esmerkedett meg e' nagy hadvezérrel a' szeretetre méltó Gellert, ki így ír róla: „Első 's legkedvesb ismerősöm Loudon General lett; különös characterü férjfiu; komoly, szerény, félig szomorú, tsaknem mint én; ki keveset beszélt, tsaknem mint én, de sulyosan, 's igazán, soha semmit öntetteiről, keveset a' háborúról; ha más szóllott, ő a' legnagyobb figyelemmel hallgatta, egész viseletében, 's ruházkodásában kitünő vala azon szép kellemes egyszerűség, 's illendőség, melly beszédében uralkodott. Termetére nézve nem nagy, de szép növésű, sovány, de kevesbé, mint én, világos szürke, vagy-is kékes szemei, mellyek mindenkor gondolatokba merülve látszanak, mélyen vannak fejébe rejtve. — Tsak lassan lett nyájas, 's barátságos irántam, oka talán szomorú képem lehetett. „O!“ Így szóllott egyszer hozzám, midőn a' fasorban találkoztunk, „sokszor örömmel látogatnám-meg Kegyedet, de félek; nem tudom szívesen lát-e' Kegyed.“ — Máskor pedig így kezdé beszédét: „Tsak mondja meg Professor Ur, hogy írhattott annyi könyvet, 's pedig annyi édesdeden nyájast, annyi elmésen, 's tréfásan mulattatót? Én meg nem foghatom, ha így megnézem Professor urat.“ — „Ezt bizony megmondhatom,“ felelék, „de mondja meg Generál úr előbb, hogy lehetséges az, hogy Generál úr megnyerhette az ütközetet Kunnersdorfnál, 's hogy bévehette egy éj alatt az erős Schweidnitzet? Én meg

nem foghatom, ha így megnézem Generál urat.“ — Ekkor láttam] először igazán nevetni, máskor csak mosolygott.

Szokásimat kitudakozta, ebédre csak akkor hívott, midőn maga volt, többnyire puha étkeket készítettett, tulajdon boromból hozatott, ebédután nem marasztott, szóval hozzám alkalmaztatta magát egészen. Mindég csak jót hallottam szájából, 's azt tapasztaltam, hogy istenfélő volt. Kérelmére egy kis könyvtárt jegyzék - fel néki: mert az vala panasza, hogy ő sokat nem tanult légyen; de természeti éles elméje tökéletesen kipótolta benne a' tudományok hiányát. — Ezen felyül igen szeret olvasni. „Mit adjak,“ úgy szólla egyszer, „mivel kedveskedhetnék Kegyednek, szeretném tudni.“ „Generál úr,“ vala a' feleletem, „ha az egész világot nékem adja, az jelen körülményeimben nem érdekel.“

Igen röviden bútsúztunk - el egymástól. „Éljen,“ mondá, „Kegyed boldogúl! minél előbb Irok Kegyednek.“ Éljen kedves Generál úr is boldogúl, az Isten áldja - meg Generál úr életét!

H. M.

P. n. P.

A' nevetésről, és nevetségességről.

(Töredékek).

Az értelemnek kifejlését és az ítélő tehetségnek élesítését segíti a' nevetés. Játszva tanul a' gyermek legkönnyebben. Horatius idejétől fogva mind e' máj napig más gondolatban voltak 's vannak a' bangó és gyáva Orbiliusok, kik nem látszanak hinni, hogy a' vídamság és egészség többet ér, mint a' Görög, 'S idó, és Deák böltsessége minden könyveknek, és nem tudják megfogni, hogy valamit tanulni és tanítani lehet-

ne, a' nélkül, hogy a' gyermeknek szükségesképpen Papi komolyságra kellessék ábrázatját componálni. Mintha látnám most is hajdani Praeceptoromat, ki egy szegény mészáros fiút, a' ki hasonlóképpen mészárosnak volt elszánva, minden héten haragosan öszve vert a' Prosodia kegyetlen verseiben való akadozásáért. *Basedow* volt az első, ki a' természet szavára a' tanítókat figyelmeztette, és a' nevetni természettel szerető gyermekekbe veszővel bottal belevert idélen komolyságot kárhoztatta. Hasonló értelemben vagyon *Kant*; sőt *Jean Paul* (nagyon is liberális) azt kívánja, hogy a' Tanító vagy Nevelő az egész Házban legtréfásabb és legjobb kedvű légyen, ki a' tudományoknak néhol néhol darabos és kopár mezejét, a' kitsin fiúknak tsupa tzu'kormezővé tegye. Egyébiránt nem mindent lehet vagy szabad játszva tanulni; és ha a' gyermek, — mint *Bahrdt* tselekedett — az Izrael fiainak a' Jordánon való keresztülmenetelét játszva pajtásaival, és maga *Moses*ként egy seprűn előlovagol, 's a' Jordán vizének ábrázolására, kiönti a' dé'sa vizet atyjának tanuló szobájában, senki sem sokallhatja az öreg Atyában, ha bottal keresi a' Jordán forrását. — Arra, hogy valaki valamin nevéssen, megkívántatik, hogy a' dolognak nevetséges oldalát lássa, vagy kikeresse és felvegye. A' honnét a' tudós elmés mondásokon a' tanulatlan együgyű nem tud nevetni. Kik szoktak legkomolyabbak lenni? az ostobák. A' tudós ostobák azt is alig tudják megfogni, hogy a' komoly tiszti ortzával és *stylo gravissimo* előadott 100 tárgyak közzül, 90 tsupa nevetség vagy haszontalanság, a' miből koránt sem lehet annyit tanulni, mint egy két elmés embernek eleven mondásaiból, kik *nevetve* mondják ki, a' mit gondoltak. *Talleyrand*, mikor kérdeznék tőle most Londonban, mit gondol, hogy

mi lesz az Európai dolgok mostani zavaros állapotjának utolsó vége? azt mondá nevetve: „*Ah mon Dieu! ça finira par hasard!*“ (Isten tudja! már azt csak történet választja el). 'S nem többet mondott - é vele mint azok a' nagy politikai böltsésséggel és komolysággal írott Értekezések az *Allgemeine Zeitung*-ban, (über die Holländische Frage, über die Lage Europa's, 's a' t.), mellyeket az ember megun olvasni, a' nélkül, hogy belőlök tsak annyit is okosodnék, mint *Talleyrand* kurta mondásából.

A' nevetés az ortzát szépíti, és a' mosolygó tekintetet kellemetessé teszi. Ezért mondja Kánt: „*hogy a' gyermekeket, főképpen pedig a' leánykákat nemtsak nem kell tiltani a' nevetéstől, hanem inkább jökor reá kell őket szoktatni az erőltetlen mosolygásra, mivel az ábrázatnak vidám tekintete lassanként természeté válik benne, és belső hajlandóságot szerez nálok a' vidámságra, barátságosságra és jóakaratra.*“ Tudták ezt a' régiek is. Homer *Φιλομειδης* = *Nevetniszerető* nevet ad Vénusnak, és Plútó Urat *ἀγλαστος* = *nem nevető* borzasztó titulussal említi. Ki meg nem szeretné *Horatius*nak amaz egy pár sorát?

— — — *dulce ridentem*

Lalagen amabo, dulce loquentem.

Mire van az embernek egy egy nagyobb szüksége az élethen mint jó akarókra és barátokra. Ebben a' tekintetben is nagy szolgálatokat téssen a' nevetés. Soha sem lehet olyan hamar és bizonyosan megbarátkoznunk valakivel, mint ha — bárha tsak egyszer is — szívesen nevetkeztünk vele. Egy nevető ortza, vidám homlok és mosolygó szemek — minden időben a' legjobb ajánlólevél. „*Kitsoda az a' katzagó Uratska?*“ kérdé tőlem rántzba szedett homlokkal egy komor, kevély tekintetű Úri ember, intvén fejével egy jó kedvű

fiatal felé, ki távolatska tőlünk többed magával nevetközött. „Én sem esmerem“ — felelék néki, 's nyilván láttam rajta, hogy Úri jelenlétében ilyen kiereszkedett jó kedvet nem szeret. Mégis, tsak hamar hozzá jövéen a' katzagó Uratska, tsudálkozva kellett látnom, hogy a' rántzolt homloknak barázdáit a' nevető ortzának legelső látása eligézi és lesimítja, a' fintorító ajakok mosolygásra szélesednek, későbben hahotára fakadnak, és — fél órai nevetkezés után kézszorítással váltak meg egymástól, mint ha ki tudja millyen régi jó esmerősök lettek volna.

Ki a' *boldog* ember? Horatius! dudolva felel: *Beatus ille, qui procul negotiis 's a' t.*

Be boldog a' ki távol aggodalmitól

Miként a' régi nemzetek,

Nagy atya telkeit szántatja ökrein,

'S ha senkinek se tartozik, 's a' t.

Hanem ez ellen sok a' kifogás. — Ama híres falusi Pap (Vicars of Wakefield) nagyon *prosaice* így írja le a' boldog embert *versekben*:

Beatus ille homo,

Qui vivit sua domo,

Habet bonam pacem,

Et sedet post fornacem,

Laudat Deum trinum,

Et bibit bonum vinum. —

E' magában véve nem rossz gondolat, de — de — (hogy egyebet elhagassunk) *jó bort* inni nem mindenki fíjának lehet. Én részemről azt mondom, boldog az, a' ki nevetni tud. Az Orvosok azt mondják, a' ki *igazán* egészséges, az vidám. A' ki vidám, az nevet; és így az egyik földi nagy jó, — a' testi egészség — *igazán* tsak azé lehet, a' ki nevet. A' Papok azt tanítják, hogy a' kinek szíve *igazán* tiszta minden álnok-

ságtól, és lelkiismerete jó, azé a' belső öröm és lelki béke. Úgyde az örömnök (külsőnek, belsőnek) egyes jele a' nevetés; mert a' kit a' lelkiismeret mardos, az nem nevet. És így a' másik földi nagy jó, a' lelki egészség igazán csak azé lehet, a' ki nevet. Mi kell pedig más a' boldogsághoz?

A' H o r t e n s i a.

Ezen szép virágra 1767-ban Chinában Commer-son Frantzia Fűvész akadt, ki néhány példányt hozott magával Isle de Francebe. Itt ő 1773-ban meghalt, 's ez vala oka, hogy csak 1790-ban vitetett Angliába a' Kewi Királyi kertbe, a' hol mindenki mint ritkaságot tsudálta. A' 19 század elején Frantzia, 's Német Országban még több Louisdoron vették. A' legszebb, 's legnagyobb virult 1817-ban Angliában, hol 680 virágot mutatott. Köre 24 lábba terjedt, magassága pedig 4 $\frac{1}{2}$ lábnyi vala. Hortensianak Commerson nevezte Hortense Barr nevű Kedvesének tiszteletére, ki őtet vadász ruházatban követte útazásiban.

A' világszerte híres *Pármai sajt* (Parmesankaese) jóságát főképpen attól a' ditső réttől és gyönyörű mezőtől szókták származtatni (nem is ok nélkül), melyet Parma és Piacenza környékén láthatni. Az ott legelő tehének olyan bőven adják a' tejet, hogy 50 darabnak egy napi tejéből 100 fontos kövér sajt rendesen kikerül. Egyébaránt a' mi a' Hollandiai sajtokról igaz, hogy kevés látta azok között Hollandiát; igaz, a' Pármai sajtról is, hogy annak ezred része sem látta a' Pármai vagy Piacenzai réteket. Többnyire *Lodiból*, *Trinoból*, *Bolognából* 's a' t. való a' sajt, bárha Párma nevét viseli is. Legjobbnek tartják a' Pármai sajtot, ha már 3 vagy 4 esztendeig állott.

A' Lipsiai „*Zeitung für die elegante Welt*“ 29-ik számu levele beszéli, hogy *Stüber* a' *Rheinthal*i pap (Strassburg mellett) midőn *Waldbach* faluban az Oskolát megakarná nézni, odavezetik egy nyomorult viskóhoz, hol a' bent 'sibongó gyermekeknek lármája kívülről már meszsze hallatszott. Egy sovány vén ember hevert a' földön a' viskó közepén. — „Kend az Oskolamester?“ — Igen is, Tiszteletes Uram. — „Nohát, mire tanítja kend ezeket a' gyermekeket?“ — Semmire sem, Tiszteletes Uram. — „De hát miért nem tanítja kend?“ — Mert magam sem tudok semmit, kedves Tiszteletes Uram. — „S még is Oskolamester kend?“ — Igen is, mert látja Tiszteletes Uram, én itt a' falunak sok ideig *disznó pásztor*a voltam, de megöregedvén nem vagyok többé alkalmas a' szolgálatra, annálfogva a' disznópásztorságból kitettek, és oskolamesterre tettek.

Egy Magyarhoz.

Más idegen köntöst mért váltasz honni ruháddal
 Óh Magyarom! váltsad hogy vele honni szived?

H. M.

Kik mondják ezt.

Bort iszom én ha van vizem;
 De tsak vizet, ha nints vizem.

R e j t e t t s z ó.

Kong szava 's minden nap levegőt rezzent, morájával
 Érintvén füleid, mihelyest ing 's bömböl ütője.
 Elseje feltételt fejező; de utólja külömbzést
 Tészen az egy tzélú sok ezer rokon emberi nem közt.

Meg-fejtés.

Buda 26: 1791 §. 11 és Constit. Joseph. in Re
 Matrimonii ddto. 6-tae Martii 1786 §. 33.